

Op zoek naar de onbekende bekende dader

Methodiek van raadpleging politieregisters schiet tekort

Dr B. Rovers

Ben Rovers is criminoloog/onderzoeker en werkzaam bij het Bureau voor Toegepast Veiligheidsonderzoek te 's-Hertogenbosch

Veel onopgehelderde delicten zijn gepleegd door personen die al eerder met de politie in aanraking zijn geweest. Hun gegevens zijn opgeslagen in digitale politieregisters. Omdat de zoekmethode tekortschiet, wordt deze informatie zelden effectief benut voor opsporingsdoeleinden.

Er is een overval gepleegd op een winkel. Een gemaskerde overvaller stormt kort voor sluitingstijd de winkel binnen en eist onder bedreiging van een vuurwapen de inhoud van de kassa op. De kans is groot dat we in deze casus van doen hebben met een dader die al eerder met de politie in aanraking kwam. De vraag is nu: kunnen we die eerdere ervaring(en) benutten? Met andere woorden, als we ervan uit mogen gaan dat degene die dit delict heeft gepleegd reeds bekend is, kunnen we deze persoon dan ook terugvinden in de politieregisters en koppelen aan deze zaak?

Huidige zoekmethode

Rechercheurs of analisten raadplegen in zo'n geval doorgaans het BPS, het HKS en/of andere registers om te zien of ze hierin zaken of personen kunnen vinden die ze in verband kunnen brengen met de betreffende overval. Ze gaan bijvoorbeeld op zoek naar overeenkomstige zaken of (als er een bruikbaar signalement is) naar personen met dezelfde uiterlijke kenmerken. Ze zoeken bij voorkeur op de opvallende kenmerken van een delict – specifieke modus operandi, typische kleding, opvallende signalementen, et cetera. Deze strategie vloeit voort uit de zoekmethodiek: door te zoeken naar overeenkomsten in opvallende kenmerken wordt het zoekresultaat verkleind en daardoor overzichtelijk. Wanneer een rechercheur bijvoorbeeld zoekt op alle overvallen waarbij een vuurwapen is gebruikt, is de kans groot dat hij circa 90 procent van de overvallen in de regio vindt. Door de omvang en de algemeenheid ervan is dit zoekresultaat meestal niet bruikbaar.

Als er geen opvallende of bijzondere kenmerken zijn, gaat men er vaak bij voorbaat van uit dat zoeken naar vergelijkbare zaken in een politieregister niets oplevert. Als men wel een poging waagt, zoekt men vaak aan de hand van diverse kenmerken tegelijk, bijvoorbeeld modus operandi-kenmerken, aangevuld met zoekcriteria zoals de aard van het delict, locatie, tijdstip en dergelijke.

Aantal en aard van de zoekcriteria worden altijd mede bepaald door de omvang van het zoekresultaat: hoe meer zoekcriteria men formuleert en hoe specifieker of unieker de gehanteerde criteria zijn, des te geringer is het aantal zaken in de

database dat aan alle criteria zal voldoen. Het doel is doorgaans om een zoekresultaat te verkrijgen dat klein genoeg is voor nader onderzoek.

Tekortkomingen

Er is nooit onderzocht of deze wijze van zoeken en koppelen van overeenkomstige gegevens bruikbare resultaten oplevert, dat wil zeggen: leidt tot aanwijzingen omtrent 'juiste' verdachten. Er zijn redenen om aan te nemen dat dit niet het geval is.

De huidige wijze van het raadplegen van informatiesystemen is gebaseerd op het zoeken en vinden van vooraf gedefinieerde informatie in de velden van een database. Degene die de zoekvraag stelt, bepaalt vooraf aan welke criteria het zoekresultaat moet voldoen. Om het voorbeeld van de overval weer aan te halen, stel: de overvaller maakte gebruik van een bijzonder kaliber vuurwapen. De rechercheur zoekt nu in de politieregisters naar zaken waarin een vergelijkbaar vuurwapen voorkomt. Als hij deze informatie aantreft, is daarmee uiteraard nog niet aangetoond dat dit gegeven in verband staat met de betreffende overval.

De huidige zoekmethode forceert de gebruiker dus om vooraf op te geven welke informatie van belang is. Als je van tevoren weet waarnaar je op zoek bent, is dat uiteraard prima, maar in het onderhavige voorbeeld is dat nu juist niet het geval: de rechercheur weet niet bij voorbaat welke zaken of personen van belang zijn voor de zaak waaraan hij op dat moment werkt (naar die kennis is hij juist op zoek!). Toch hanteert hij een zoekmethodiek die hem vraagt vooraf de criteria te formuleren waaraan het zoekresultaat moet voldoen. Met andere woorden: de huidige zoekmethodiek dwingt de gebruiker om aannames te formuleren omtrent constanten in het *gedrag* of het *uiterlijk* van de dader. De hiervoor beschreven zoekopdracht gaat ervan uit dat de dader het vuurwapen al eerder heeft gebruikt. Deze aanname hoeft echter niet juist te zijn. Als degene die de overval heeft gepleegd een bekende van de politie is, maar nooit eerder dit specifieke vuurwapen heeft gebruikt, zal deze zoekopdracht weliswaar kunnen leiden tot output (zaken waarin een vergelijkbaar wapen is gebruikt), maar de dader zal er niet tussen zitten.

De meeste politiemensen hanteren bij het raadplegen van politieregisters onbewuste dus impliciete aannames omtrent constanten in het gedrag van de dader. Als er een overval is gepleegd, zoekt men op 'overvallers'. Als de overvallers een bestelbusje hebben gebruikt, zoekt men op 'overvallers die ooit een bestelbusje hebben gebruikt', et cetera. Als we echter kijken naar de wijze waarop criminele carrières zijn opgebouwd, zien we zelden specialisatie in bepaalde vormen van criminaliteit of in bepaalde modus operandi. Het patroon is doorgaans veel grilliger. Er zijn wel constanten in het gedrag van verdachten, maar deze kunnen per persoon verschillen: de een opereert vooral in een bepaald gebied, de ander is vooral actief op bepaalde tijdstippen of in bepaalde perioden, de derde beperkt zich tot bepaalde vormen van criminaliteit, enzovoorts. Door omstandigheden kunnen deze constanten in de loop van de tijd ook weer veranderen.

Foutgevoelig

De kern van het probleem is dat het zoeken met behulp van vooraf opgestelde zoekcriteria erg foutgevoelig is en heel vaak zal leiden tot onbruikbare zoekresultaten. Er worden bij het zoeken namelijk aannames gehanteerd die onjuist kunnen zijn. Dit probleem wordt versterkt door het feit dat meestal verschillende zoekcriteria tegelijkertijd moeten worden gespecificeerd om het zoekresultaat niet al te groot te laten zijn. Hoe groter echter het aantal criteria dat men hanteert, des te groter is ook de kans dat één van de gebruikte aannames onjuist is. Hierdoor wordt het zoekresultaat meteen onbruikbaar; de huidige zoekmethode zit immers zo in elkaar dat de gegevens aan *alle* gespecificeerde criteria moeten voldoen om in het zoekresultaat terecht te komen. Dit maakt de methode ook kwetsbaar voor weer een andere foutenbron: de kwaliteit van de gegevens. In elke database ontbreken wel gegevens of zijn gegevens onjuist ingevoerd. Dit laatste kan diverse oorzaken hebben, zoals onbetrouwbare verklaringen van getuigen, typefouten bij de invoer, et cetera. Ontbrekende en foutieve gegevens zorgen ervoor dat overeenkomsten tussen delicten of personen niet worden gezien of dat verschillen tussen delicten of personen ten onrechte als overeenkomsten worden aangemerkt. Bij de huidige zoekmethode is ontbrekende of foutieve informatie in de zoek- of doelgegevens meteen fataal voor het zoekresultaat. Tenminste, als deze informatie deel uitmaakt van de selectiecriteria die gehanteerd worden om het zoekresultaat te filteren.

De huidige zoekmethode is dus effectief noch efficiënt. Bovendien gaat bij deze methode het streven naar efficiency (een klein, overzichtelijk zoekresultaat) ten koste van de effectiviteit (een bruikbaar zoekresultaat) en omgekeerd. Een bijkomend probleem is dat de gebruiker niet kan inschatten wat de kwaliteit van het zoekresultaat is. Immers: zijn zoekvraag levert altijd de output op waarom hij heeft gevraagd! Hierdoor kan veel tijd verloren gaan met het nader verwerken en analyseren van een bij voorbaat onbruikbaar zoekresultaat.

Voordelen nieuwe methode

Inmiddels is een nieuwe zoekmethode ontwikkeld en getest op gegevens in het HKS.¹ Deze methode werkt volgens het principe dat alle informatie die over een delict beschikbaar is, wordt gebruikt bij het zoeken in het politieregister. Het zoekinstrument ordent alle zaken in het register naar het aantal kenmerken waarop ze overeenkomen met het delict waarmee gezocht is. Dit kunnen kenmerken van het delict zelf zijn, maar ook (signalement)kenmerken van de onbekende dader. Er worden vooraf geen voorwaarden gesteld aan de kenmerken die moeten overeenkomen.² De zaken die op de meeste kenmerken overeenkomen met het zoekdelict, worden aan een nadere analyse onderworpen. Bij deze zaken is de kans het grootst dat ze in verband staan met het zoekdelict.

De methode heeft diverse voordelen.

N Alle gegevens die beschikbaar zijn over een delict en een signalement worden benut. De huidige zoekmethode dwingt tot het kiezen van 'relevante' kenmerken.

N Er hoeven vooraf geen criteria te worden geformuleerd waaraan het zoekresultaat moet voldoen; het constante in het gedrag of in het uiterlijk van de dader wordt empirisch vastgesteld en niet vooraf 'bepaald' op basis van aannames, zoals bij de huidige methode het geval is.

N De nieuwe methode kan profiteren van veredeling van informatie. Hierbij worden nieuwe gegevensvelden gecreëerd uit combinaties of aggregaties van bestaande velden. Door bijvoorbeeld de pleegdatum van het zoekdelict te koppelen aan de pleegdatum van aangiften in het HKS kan een nieuw informatieveld worden gecreëerd, namelijk de tijdsinterval tussen zoekdelict en aangifte. Deze informatie kan relevant zijn indien de dader in een bepaalde periode actief is. Ook ten aanzien van andere gegevens is het mogelijk om door aggregatie en combinatie nieuwe informatievelden te creëren (Rovers, 2003). Informatieveredeling leidt bij deze zoekmethode tot betere resultaten, omdat er meer kenmerken beschikbaar zijn waarop delicten met elkaar kunnen worden vergeleken. In de huidige situatie heeft het gebruik van extra informatievelden nauwelijks toegevoegde waarde, omdat de gebruiker 'relevante' kenmerken moet selecteren. Bovendien vergroot het toevoegen van zoekcriteria de kans op onbruikbare zoekresultaten.

N Deze methode is minder gevoelig voor fouten door ontbrekende of onjuiste gegevens, als gevolg waarvan specifieke kenmerken van delicten (en/of signalementen) niet goed gekoppeld kunnen worden. Bij de bestaande zoekmethode is ontbrekende of onjuiste informatie fataal voor het zoekresultaat.

N Het zoekresultaat kan worden beoordeeld op kwaliteit, omdat hiervoor een maat beschikbaar is, namelijk het aantal kenmerken waarop delicten (en/of signalementen) overeenkomen. Bij de bestaande zoekmethode ontbreekt een dergelijke indicatie, de output voldoet altijd aan de vooraf gestelde eisen.

Prestaties vergeleken

Met computersimulaties hebben we de zoekmethoden aan een vergelijkende toets onderworpen. De uitgangssituatie was telkens een onopgehelderd delict (waarbij soms ook signalementgegevens beschikbaar waren), en de zoekopdracht was om er de juiste verdachte bij te vinden. Om deze toetsing mogelijk te maken zijn zoekacties verricht op verzamelingen van opgehelderde delicten in het HKS, die we voor de gelegenheid hebben beschouwd als onopgehelderd. De kennis over de identiteit van de verdachten van deze delicten stelde ons in staat de kwaliteit van de zoekresultaten vast te stellen. Met deze kennis kon worden nagegaan op welke positie deze personen voorkwamen in de rangorde van de respectieve zoekresultaten; hoe hoger de positie van deze verdachten in de verkregen rangorde, des te beter de kwaliteit van het zoekresultaat. Zo hebben we verschillende zoekopdrachten uitgevoerd op willekeurig samengestelde steekproeven van telkens 500 opgehelderde aangiften, zodat de resultaten generaliseerbaar zijn.³ (Voor meer gedetailleerde informatie: zie Rovers, 2003).

De belangrijkste onderzoeksresultaten kunnen als volgt worden samengevat:

N De kans dat bij een willekeurig, onopgehelderd delict de dader al bekend is van eerdere strafbare feiten is ruim 66 procent. Bij enkele soorten criminaliteit (zoals bijvoorbeeld diefstal met geweld) ligt dit percentage waarschijnlijk aanzienlijk hoger. Dit resultaat bevestigt de aanname achter dit onderzoeksproject, dat het de moeite loont om bij onopgehelderde delicten op zoek te gaan naar de onbekende bekende dader in de politieregisters.

N De nieuwe methode laat duidelijk betere resultaten zien dan de bestaande. De kans dat de juiste verdachte aan het zoekdelict kan worden gekoppeld, is bij de nieuwe methode één tot enkele malen groter dan bij de bestaande methode. Ter illustratie: bij de nieuwe methode is er een kans van 31 procent dat de juiste verdachte wordt aangetroffen bij de tien meest gelijkende zaken. Dit zijn de zaken die op de meeste kenmerken overeenkomen met de zaak waarmee is gezocht in het HKS. Bij de bestaande zoekmethode is deze kans 16,5 procent. De percentages zijn gebaseerd op gevallen waarin de 'onbekende' dader waarnaar we op zoek waren al eerder als verdachte voorkwam in het HKS (N = 708 zoekopdrachten).

N Als we bij het zoeken niet alleen gebruikmaken van delictgegevens, maar ook van signalementgegevens van de onbekende dader, zien we dat bij de nieuwe methode de kwaliteit van het zoekresultaat verder verbetert, terwijl deze kwaliteit bij de huidige methode juist dramatisch verslechtert. Bij de nieuwe methode is de kans dat de juiste verdachte wordt aangetroffen bij de tien meest overeenkomende zaken ruim 40 procent, bij de bestaande zoekmethode is deze kans slechts 6,4 procent. (Zie kader.)

[kader]

Meerwaarde signalementgegevens

Als we bij het zoeken ook gebruikmaken van signalementgegevens van de onbekende dader, zien we dat bij de nieuwe methode de kwaliteit van het zoekresultaat verder verbetert, terwijl deze kwaliteit bij de huidige methode juist dramatisch verslechtert. Dit heeft te maken met het feit dat signalementgegevens van onbekende daders vaak erg onbetrouwbaar zijn. We gaven al aan dat de bestaande zoekmethode veel gevoeliger is voor fouten die ontstaan door het gebruik van onjuiste gegevens. Met name bij signalementgegevens zien we vaak grote discrepanties in wat uiteenlopende getuigen hebben waargenomen. Een toets op deze gegevens liet zien dat ruim de helft van alle gerapporteerde signalementkenmerken van onbekende daders (door slachtoffers en getuigen) niet overeenkomt met de signalementkenmerken die de politie vaststelde bij de personen die van deze delicten werden verdacht. Met de huidige zoekmethode kan dit soort gegevens dan ook niet goed worden benut voor zoekacties in de politieregisters. Het gebeurt waarschijnlijk wel regelmatig, maar dit onderzoek toont aan dat de resultaten hiervan zelden bruikbaar zullen zijn. De nieuwe zoekmethode heeft veel minder last van de slechte kwaliteit van de signalementgegevens. Bij deze methode geldt juist: hoe meer informatie gebruikt kan worden bij het zoeken – ongeacht de kwaliteit –

des te beter de kwaliteit van het zoekresultaat. Dit paradoxale gegeven laat zich verklaren uit het feit dat de gegevens die door welke oorzaak ook niet (goed) gekoppeld kunnen worden, bij deze zoekmethode niet zo zwaar wegen.
[einde kader]

Aanvullende bevindingen

De vergelijking tussen beide zoekmethoden heeft ook licht geworpen op de omstandigheden waaronder de zoekresultaten meer of minder bruikbaar zijn. Zo is de kans op het vinden van de juiste verdachte groter wanneer het delict waarmee men zoekt door meer daders is gepleegd. Hoe groter de groep daders, des te groter ook de kans dat één van hen zeer prominent naar voren zal komen in het zoekresultaat. Ook zien we dat de vindkans groter is wanneer van een verdachte meer antecedenten bekend zijn. Met andere woorden, veelplegers kunnen via beide zoekmethoden beter worden opgespoord dan verdachten met een gering(er) aantal antecedenten. Hiervoor werd al opgemerkt dat sommige delicten vaker tot een bruikbaar resultaat leiden dan andere: bij vermogensdelicten bijvoorbeeld is de kans op het vinden van juiste verdachten groter dan bij gewelds- of verkeersmisdrijven. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat bij de eerste categorie misdrijven vaker veelplegers betrokken zijn en daders die in groepsverband opereren.

Onder bepaalde omstandigheden presteert de huidige methode beter.

Bijvoorbeeld wanneer in een zaak sprake is van één of meer unieke kenmerken die ook teruggevonden kunnen worden in het politieregister. Bijvoorbeeld: de overvaller droeg een roze bivakmuts, die eerder ook bij een reeds opgehelderde straatroof werd gebruikt. De nieuwe zoekmethode presteert vooral goed als er veel gegevens beschikbaar zijn om mee te zoeken. Hoe meer gegevens van een delict beschikbaar zijn, des te beter is doorgaans de kwaliteit van het zoekresultaat bij deze methode. In tegenstelling tot de bestaande zoekmethode hoeft het hierbij niet te gaan om bijzondere of unieke gegevens. Voorbeeld: bij de bestaande zoekmethode heb je er doorgaans weinig aan om te weten dat de overvaller een blanke man van circa 25 jaar was. Dit soort 'algemene' kenmerken zijn vaak te weinig onderscheidend om het zoekresultaat voldoende te kunnen filteren. Voor de nieuwe zoekmethode levert het echter drie extra informatieelden op (man, blank, circa 25 jaar) waarmee het zoekresultaat significant verbeterd kan worden.

Conclusie

De wijze waarop politieregisters – zoals bijvoorbeeld het BPS en het HKS – op dit moment kunnen worden geraadpleegd, sluit vooral aan op een situatie waarin iemand van tevoren weet wat hij wil weten (zoekvragen type 1). In het verlengde hiervan formuleert hij selectiecriteria waaraan het zoekresultaat moet voldoen. Maar ook als iemand tevoren niet weet wat het antwoord op zijn vraag is (zoekvragen type 2), moet hij werken met een zoeksystematiek die hem dwingt van tevoren aan te geven hoe het antwoord op zijn vraag eruit moet zien. Het onderzoek heeft aangetoond dat de huidige manier van raadplegen van politieregisters royaal tekortschiet als het gaat om het vinden van antwoorden

op zoekvragen van het type 2. Omdat men in de huidige praktijk alleen kan beschikken over de bestaande zoekmethodiek, worden zoekvragen van het type 2 nu behandeld als waren het zoekvragen van het type 1. De meeste gebruikers zijn zich hiervan niet bewust. Zij realiseren zich dan ook niet dat hun vooraf geformuleerde zoekcriteria niets meer zijn dan ongetoetste aannames, die bovendien een grote kans lopen tijdens het zoekproces weerlegd te worden, zodat het zoekresultaat in heel veel gevallen onbruikbaar wordt. Tot overmaat van ramp beschikt de gebruiker ook niet over een kwaliteitsindicatie van het verkregen zoekresultaat, waardoor hij veel tijd kwijt kan zijn aan het nader analyseren van een bij voorbaat onbruikbaar zoekresultaat. De conclusie is dan ook gerechtvaardigd dat de bestaande informatiesystemen niet of nauwelijks effectief kunnen worden benut als bron van informatie voor zoekvragen van het type 2. Met name bij opsporingsonderzoeken is het van belang dat de informatiesystemen op deze wijze kunnen worden benut. In het voorgaande is aangetoond dat deze benutting op dit moment effectief noch efficiënt is. Een gemiste kans, vooral gezien het feit dat veel daders van onopgehelderde delicten bekenden van de politie zijn en als verdachten voorkomen in de diverse politieregisters. De politie beschikt nu niet over een werkzame methode om deze gegevens op een adequate manier in te zetten voor het opsporingsonderzoek.

Rovers, B. (2003). *Op zoek naar de bekende dader in het HKS; een onderzoek naar de mogelijkheden voor een nieuw zoekinstrument voor het HKS*. 's-Hertogenbosch: BTVO (Intern rapport, te downloaden via <http://www.btvo.nl/HKS1-volledig%20rapport.doc>).

Noten

- 1 Dit onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door het Programmabureau Politie & Wetenschap en is uitgevoerd bij de politie Haaglanden. Bij dit korps loopt een pilot om de bevindingen aan de praktijk te toetsen.
- 2 Op deze regel geldt één uitzondering: de gegevens die worden gekoppeld, dienen in dezelfde delictcategorie te vallen als het zoekdelict. Er worden hierbij tamelijk brede delictcategorieën gehanteerd.
- 3 Bij een deel van deze aangiften ging het om zaken waarvan de verdachte niet eerder voorkwam in het HKS in verband met strafbare feiten. De zoekacties op deze aangiften kunnen uiteraard niet worden gebruikt om de resultaten van de twee zoekmethoden vast te stellen.